

Altanen vid Grønnegate av Christian Krogh, 1889.

Behöver psykologen bry sig om PAS?

Det är ett trauma för ett barn att avskiljas från en förälder, detta trauma påverkar också barnets fysiska hälsa, skriver psykolog Lena Hellblom Sjögren i denna genomgång av PAS (Parental Alienation Syndrome).

På 1950-talet var det självklart att föräldrar inte skulle vara med sina sjuka barn på sjukhus. Det gjorde bara barnet upprört och oroligt, ansåg man. Sedan några decennier är det en självklarhet att det sjuka barnet behöver ha sina föräldrar nära sig för att inte ta skada. Det anses emellertid inte ännu som en självklarhet att barnet skadas då det avskiljs från en eller båda föräldrarna av andra skäl än sjukdom och död. PAS (*Parental Alienation Syndrome*) är en sådan separationsskada. Därför behöver psykologen känna till PAS.

Barn skadas av att avskiljas från en förälder

Det finns i dag en omfattande forsk-

ning inom olika fält som sammantaget visar att barn skadas på olika sätt då de avskiljs från en eller båda sina föräldrar, bland annat löper de större risk än andra barn att utveckla allvarlig depression och psykisk sjukdom (Agid et al 1999).

Det är ett trauma för ett barn att avskiljas från en förälder, detta trauma påverkas också barnets fysiska hälsa (Hofer 1996). Barn som avskilts från sina föräldrar begår oftare självmord, får sämre skolresultat, löper ökad risk att hamna i kriminalitet och i drogberoende (Kvilhaug 2006).

Det är anmärkningsvärt att inte något självklart konsensus om att barn behöver ha kontakt med båda sina föräldrar finns, trots de omfattande forsknings-

resultaten.

Då en föräldrapart använder barnet mot den förälder som avskurits från barnet (häri ingår umgängessabotage och umgängesrestriktioner) påverkas barnet av det ställningskrig som utvecklas.

Om barnet införlivar sin närmaste omgivnings avståndstagande till den avskurna och tidigare avhållna föräldern, och också själv hittar på absurda skäl för icke-kontakt, samt blir avståndstagande till allt och alla som har med denna förälder att göra – då kan det vara fråga om en allvarlig form av det som kallas Föräldra Alienation Syndrom (på engelska PAS=Parental Alienation Syndrome).

Det är fråga om en traumatisering av barnet som skadar barnets identi-

tets- och personlighetsutveckling, och barnets hälsa och utveckling i stort.

Barnets vilja kan manipuleras, barnet kan suggereras

Det kan vara lätt att förledas då barnet försäkrar att det verkligen inte vill träffa den andre föräldern. Det är viktigt att veta att barnets uttryckta vilja kan vara ett resultat av suggererande påverkan, en påverkan som skadat barnet.

Det är framför allt utfrågarens förhandsuppfattning och förväntningar som är suggererande. Falsa anklagelser om sexuella övergrepp är inte ovanliga i svåra vårdnadskonflikter, och i dessa fall utsätts barnet för suggererande utfrågningar utifrån föreställningar om att barnet utsatts för sexuella övergrepp. Till exempel fann en amerikansk vårdnadsutredare, Leona M Kopetski i sitt material av 84 PAS-fall sådana falska anklagelser i 45 av dessa fall.

Studier, bland annat av Garven et al (2000), visar att endast en suggestiv utfrågning med förstärkning av förväntade svar kan få barn att berätta om något som aldrig hänt. Också när de senare utfrågas av neutrala utfrågare håller de fast vid att de händelser som de blivit övertygade genom suggestion ska ha inträffat, faktiskt har hänt i verkligheten.

Barns minne kan också ändras om de utsätts för upprepade suggestioner då en relativt lång tid passerat efter upplevd händelse.

Bara upprepningen av en neutral fråga över tid kan få yngre barn att felaktigt uppge att de varit med om händelser de inte varit med om, och också komma att tro att det verkligen hänt (Bruck & Ceci 2004). När barn inte har möjlighet att korrigera bilder som förmedlas av andra, när de till exempel inte genom egna erfarenheter kan korrigera sin bild av en frånvarande förälder, är utrymmet för suggererande påverkan mycket stort.

American Bar Association Section of Family Law genomförde en tolvårig studie av 700 skilsmässofamiljer och fann att en stor del av föräldrarna manipulerade, eller som de valde att kalla den påverkan som skedde, hjärntvättade, barnen att ta avstånd från den andra föräldern.

De rapporterade att av de cirka 400 barn i vilkas fall domstolarna beslutade om ökad kontakt med den alienerade föräldern (i hälften av fallen mot barnens uttryckta vilja), visade det sig, att kontakten mellan barnet och den förälder barnet påverkats att ta avstånd från förbättrades i 90 procent av fallen (Clavar & Rivlin 1991).

Barnet behöver hjälp av vuxna som förstår sig på påverkan

Det är nu dags att börja tillämpa kunskapen om hur barn skadas av ett avskiljande från sina rötter, och kunskapen om hur barn kan hjärntvättas i de allra svåraste vårdnadskonflikterna. Om inte bidrar vi som psykologer till att barn skadas – både på kort och på lång sikt.

"Barnet behöver liksom barn i andra övergreppssituationer vuxnas hjälp att komma ur det sammanhang där övergreppen sker"

Ofta återfinns en patologisk bindning mellan barnet och den förälder som påverkar barnet att ta avstånd från den andre föräldern. För att vinna den närvarande föräldrapartens uppskattning och kärlek, och för att inte förlora den enda förälder barnet har, tar barnet avstånd från den avskurna föräldern.

Barnet kan behöva hjälp att komma ur övergreppssituationen. I allt för många fall hittills har ett barns manipulerade vilja framförts som barnets vilja. Förhoppningsvis går det att få en förståelse för att barnet inte självt kan ta sig ur en sådan övergreppssituation – utan behöver hjälp utifrån.

I de allvarligaste fallen är rekommendationen att vårdnaden överförs till den alienerade föräldern och att aliernatorn, efter att barnet etablerat kontakt med den tidigare avskurna, alienerade

föräldern, till en början får träffa barnet under övervakning.

I flera länder finns organisationer och grupper som arbetar för att hjälpa barnet som avskilts från en förälder att återförenas med denna förälder. Påverkan av ett barn att utan grund i något gravt en förälder gjort mot barnet separera barnet från denna förälder, innebär brott mot flera artiklar i FN:s deklaration om barns rättigheter, Till exempel mot artikel 8: barnets rätt att behålla sin identitet, och mot artikel 9: barnets rätt att inte skiljas från sina föräldrar mot sin vilja, (se Hodgkin och Newells handbok 2002).

I USA finns "Rachel Foundation", som i hemliknande miljö tar emot barn och föräldrar, efter att en domstol fattat beslut om en återförening mellan barnet och den alienerade föräldern. Ju tidigare i barnets liv den programmerande hjärntvätten att ta avstånd från en tidigare avhållen förälder kan brytas, desto större är chanserna att barnet klarar sig utan allt för stora skador. Tiden arbetar tyvärr alltid mot barnet, därför borde mål med barn involverade snabbbehandlas, något som familjeterapeuterna och utredarna Emtestam och Svensson tagit fasta på (2005).

Föreställningar om farlighet och rädsla

Många organisationer arbetar för att sprida kunskap om PAS. En av dem grundades efter att en 10-årig son skjutit sin pappa, dr Rick Lohstroh, till döds, då de skulle ha umgänge. Pojken hade av sin mamma hjärntvättats till att tro att hans pappa var farlig för honom (se www.helpstoppas.org).

Sveriges Greklandsambassadör Björn Elmér skrev en helsida på DN debatt 1994, om hur hans barnbarn "Emma" kvävdes till döds av sin mor och mormor som sedan begick självmord. Dessa vuxna kvinnor ville på samma sätt som modern till 10-åringen, som sköt sin far då de skulle ha umgänge, skydda "Emma" från sin far. "Emmas" far hade friats från alla misstankar av rättsystemet, men var enligt sin mor och mormor farlig för "Emma."

Bland Stockholms familjerättsadvokater, på Sophiahemmets psykologmottag-

ning och på ett par socialförvaltningar där man möter barn i svåra vårdnads-konflikter som uppvisar irrationell rädsla, liksom hat utan rationell grund mot en förälder, har man börjat skaffa sig kunskaper om PAS.

För närvarande pågår ett arbete för att få med PAS i nästa version av den internationella psykiatriska diagnosmanualen, DSM V, som ska ges ut 2011.

Två typfall

Två typfall av påtvingade separationer där barnet efter separationen och i en svår vårdnadskonflikt påverkas av en föräldrapart att ta avstånd från den andra föräldraparten urskiljdes av familjerättsutredaren Kopetski 1991 i USA. Dessa typfall har jag under 18 som utredare också kunnat urskilja.

Det ena typfallet är barn, som separeras från sin mamma med hänvisning till att hon är psykiskt störd eller har det som brukar kallas omsorgssvikt (Killén 1988), ett begrepp som godtyckligt fylls med olika innehåll. Barnet vårdas ibland av fadern, men vanligast är tvångsvård i fosterhem (fem fall, se Hellblom Sjögren i den internationella PAS-handboken). Det är i dessa fall av föräldraalienation fadern och/eller samhället som är föräldraparten som avskiljer och påverkar barnet att ta avstånd från sin mamma. En återkommande ingrediens i processen att påverka barnet till avståndstagande är att barnets mor kallas vid förnamn. Det andra typfallet är barn som separeras från sin pappa, ofta med hänvisning till att han är en sexualbrottsförövare, eller misshandlare. Barnet vårdas av modern, ofta med stöd av kvinnojour, socialtjänst och BUP. Modern med stöd av olika hjälpare är, i dessa fall av föräldraalienation, föräldraparten som avskiljer och påverkar barnet att ta avstånd från sin pappa.

Varje individuellt fall ser olika ut, men det går i dagens praxis att se vissa inslag som ofta återkommer i de två typfallen (Hellblom Sjögren 2008).

Barnets beteende grund för PAS-diagnos

För att kunna avgöra om det är fråga om PAS, och hur allvarlig form det

är fråga om, måste det vara fastställt att det varit en god relation mellan barnet och föräldern som förvandlats till avståndstagande i samband med en separation. Barnet måste ha utvecklat ett avståndstagande beteende avläsbart på flera olika sätt. Åtta beteendekriterier identifierades av PAS-begreppets upphovsman, barnpsykiatern Richard Gardner. Han betonade att det också är viktigt att observera umgänget och bindningen mellan barnet och de olika föräldraparterna, se tabell och fyra observationsgrunder nedan. Bakom barnets avståndstagande beteende måste

det, avläsbart i dokument och observationer, gå att identifiera en föräldrafigur som påverkat barnet till att ta avstånd från den tidigare avhållna föräldern.

Det kan vara svårt att som hjälpare veta hur man ska förhålla sig. Det är dock ingen hjälp för barnet då psykologen uttalar att barnet ska ha umgänge med sin mor/far när barnet självt vill det. Barnets uttryckta vilja är i de allvarliga formerna av PAS inte barnets vilja. Barnet behöver liksom barn i andra övergreppssituationer vuxnas hjälp – ofta en domstols hjälp – att komma ur det sammanhang där övergreppen sker.

Tabell 1: Särskiljande *diagnos* för de tre typerna av föräldra alienation syndrom (Parental Alienation Syndrome, PAS, Richard Gardner, övers. LHS med tillstånd av Richard Gardner)

	MILD	MODERAT	ALLVARLIG form av PAS
Svartmålningskampanj	Minimal	Moderat	Extrem
Svaga, obetydliga, el. absurda rationaliseringar för avståndstagandet	Minimal	Moderat	Mångfaldiga absurda rationaliseringar
Avsaknad av ambivalens	Normal ambivalens	Ingen ambivalens	Ingen ambivalens
Hävdande av oberoende tänkande	Frånvarande vanligtvis	Närvarande	Närvarande
Reflexmässigt stöd till alienatorn	Minimalt	Närvarande	Närvarande
Frånvaro av skuld-känsla	Normalt	Minimal till ingen skuld-känsla	Ingen skuld-känsla
Lånade scenarier	Minimalt	Närvarande	Närvarande
Spridning av fientligheten till den alienerades familj o vänner	Minimalt	Närvarande	Extrem, ofta fanatiskt
Övergångsvårigheter i samband med umgänge	Frånvarande vanligtvis	Moderata	Extrema, el. umgänge omöjligt
Beteende under umgänge	Bra	Emellanåt antagonistiskt och provokativt	Inget umgänge el. destruktivt och ihållande provokativt beteende
Anknytning till alienatorn	Stark, frisk	Stark, svagt till moderat patologisk	Allvarligt patologisk, ofta paranoid anknytning
Anknytning till den alienerade föräldern innan alienationen	Stark, frisk el. minimalt patologisk	Stark, frisk el. minimalt patologisk	Stark, frisk el. minimalt patologisk

Avskiljande kombinerat med påverkan till avståndstagande från ena föräldern innebär emotionella övergrepp som ger barnet både psykiska och fysiska skador.

LENA HELLBLOM SJÖGREN,

fil dr, psykolog,
mail@testimonia.se

REFERENSER:

Agid, O. et al (1999): Environment and vulnerability to major psychiatric illness: a case study of early parental loss in major depression, bipolar disorder and schizophrenia, *Molecular Psychiatry* 4:163-172.

Bruck M. & Ceci S. (2004): Unveiling Four Common Misconceptions, i *Current Directions in Psychological Science* (13):6, American Psychological Society (där finns också referensen till Garven et al).

Clavar & Rivlin (1991): *Children Held Hostage: Dealing with Programmed and Brainwashed Children*. Chicago, American Bar Association.

Emtestam G, Svensson A (2005): *Vårdnads-, boende- och umgängesutredningar, att handlägga och skriva utredningar enligt S-modellen*, Norstedts Juridik.

Hodgkin, R, Newell, P (2002): *Implementation Handbook for the Convention on the Rights of the Child*, UNICEF, ISBN 92-8065-3782-2.

Hellblom Sjögren, L(2006): PAS in Compulsory Public Custody Conflicts i *The International Handbook of Parental Alienation Syndrome. Conceptual, Clinical and Legal Considerations*, Charles C Thomas Publisher Ltd.

Hellblom Sjögren, L(2008): Psykiska övergrepp på barn i de allra svåraste vårdnadskonflikterna, *Juridisk Tidskrift* 4:986-993.

Hofer, MA (1996): On the Nature and Consequences of Early Loss, *Psychosomatic Medicine* 58:570-581.

Killén, K (1988): *Omsorgssvikt og barnemishandling*, Ak.avh. NOVA, Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring, (1993): *Svikna barn. Om bristende omsorg og vårt ansvar for de utsatta barnen*. Wahlström & Widstrand.

Kvilhaug, S. (2006): *Atskillelse barn og foreldre. Hva internasjonal forskning sier om sammenheng mellom atskillelse i barndommen og senere fysiske og psykiske lidelser*, Cita forlag

Kopetski L.M., Rand D.C. & Rand R. (2006): Incidence, gender, and false accusations of child abuse: data on 84 parental alienation syndrome cases, i *The International Handbook of Parental Alienation Syndrome. Conceptual, Clinical and Legal Considerations*, Charles C Thomas Publisher Ltd.

För att läsa anmälningar av denna bok, se APA PsycINFO database record 2007.

För referenser om PAS, se <http://home.att.net/~rawars/pasarticles.html> samt <http://colour.googlepages.com/pas>

En DVD 30 min om effekter av PAS kan beställas på www.victimsofanotherwar.com.

Filmen "Family Ties and Knots.Children of Divorce", om de skadliga effekterna av alienerande påverkan, kan laddas ned från <http://www.familysupportcenter.com/tiesandknots/videos.html>